

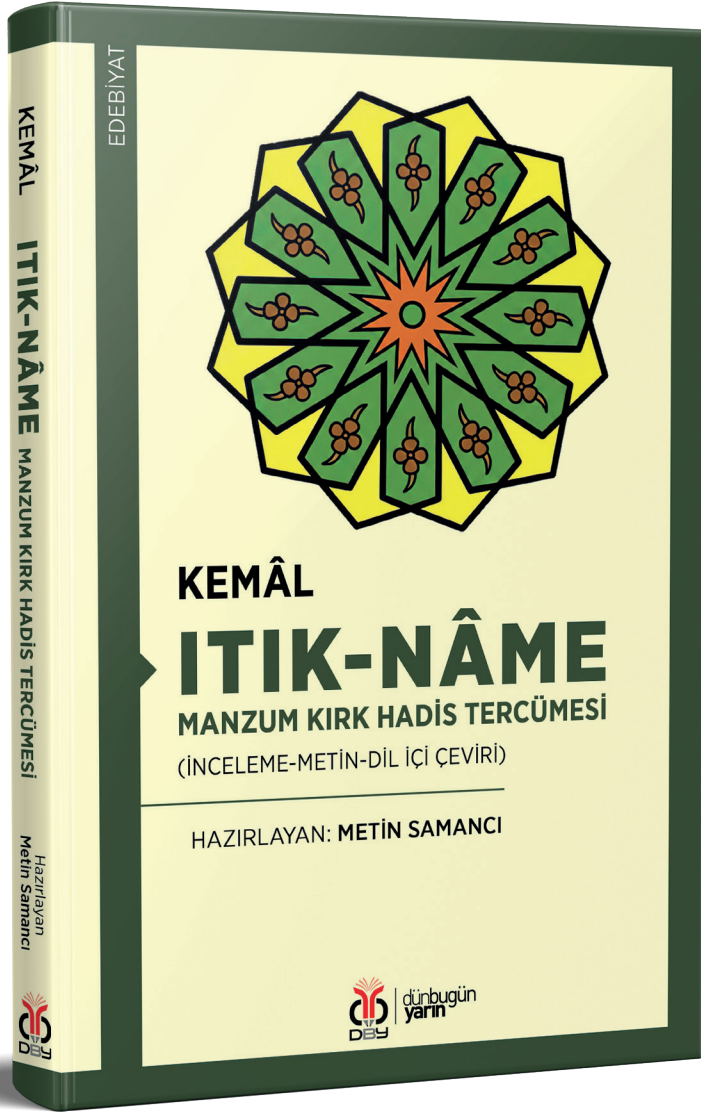
KEMÂL

İTİK-NÂME

MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

(İNCELEME-METİN-DİL İÇİ ÇEVİRİ)

HAZIRLAYAN: **METİN SAMANCI**

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2026, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 502

Edebiyat: 275

ISBN 978-625-8686-14-2

Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2026

Müellif: Kemâl

Hazırlayan: Metin Samancı

Kitap Editörü: Uğur Öztürk

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Kapak Görseli: Bilecik Osmaneli Rüstem Paşa Camii Ahşap

Tavan Süslemesinden Bir Detay

Baskı/Cilt:

Birlik Baskı Ozalit San. Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No: 52846)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Kemâl

İtik-nâme: Manzum Kırk Hadis Tercümesi (İnceleme-Metin-Dil İçi Çeviri)

Hazırlayan: Metin Samancı (Dr. Öğr. Üyesi), Editör: Uğur Öztürk (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2026.

171 s. ; 13,5 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 502)

ISBN 978-625-8686-14-2

1- Edebiyat 2- İslami Türk Edebiyatı 3- Tasavvuf Edebiyatı 4- Hadis

5- Hz. Muhammed

İçindekiler

Kısaltmalar	6
İşaretler	6
Birkaç Söz	9
Giriş	13
‘İtik-nâme Hakkında	17
Müellifin Kimliğine Dair Değerlendirmeler.....	17
Eserin Adı: ‘İtik-nâme.....	21
Eserin Telif Yeri Üzerine Değerlendirmeler.....	22
Eserin Yazılış Tarihi ve İthaf Edildiği Kişi Üzerine.....	24
Nüsha ve Yayın Bilgisi	28
Eserin Yazılış Nedeni	29
Şekil ve Muhteva.....	31
Üslup, Vezin-Kafiye ve Edebi Sanatlar.....	38
Üslup	38
Vezin ve Kafiye.....	41
Edebi Sanatlar.....	43

‘İTİK-NÂME
Metin-Dil İçi Çeviri

Allahî Birleme	51
Peygamber’in (Ona selam olsun) Övgüsü Hakkında	61
Adı Görkemli Olan Yüce Yaratıcıya Yakarış	65
Risalenin Yazılış Amacı Hakkında	75
Gönlü Aydın Vezirin Övgüsünde Kaside.....	91
Risalenin Başlığı Yerine	95
Hadisler	97
Risalenin Sonu.....	125
Hikaye	127
Gökler Kadar Yüce Vezirin Övgüsünde Kaside	133
Risaleye Bir Ek	141
Başka.....	143
Temiz Şahsiyetli Vezire Arzuhal.....	145
Sonuç	151
Kaynaklar	153
Seçme Sözlük	157

Birkaç Söz

Elinizdeki bu eserin müellifi, “Altın da, taht da, talih de sonunda bütünüyle yok olur; dünyada kalan tek eser, insanın iyi adıdır.” diyerek bir eser ortaya koymuştur. Tarih, onu adeta haklı çıkarırcasına, müellif unutulup gittikten yaklaşık dört yüz yıl sonra bu eseri bir akademisyen eliyle yeniden okuyucuyla buluşturmuştur. Buna vesile olmak gerçekten mutluluk vericidir.

Her ne kadar eserin sahibi olmasak da, onu inceleyip yayına hazırlayarak günümüz okuyucusuna sunmak; müellifin samimi arzusunun gerçekleşmesine küçük de olsa bir katkı sağlamış olmak bizler için ayrıca anlamlıdır.

Geride eser bırakma arzusu taşıyan müellif, eser ortaya koymak için en uygun konu olarak, “Arşın kulağına küpe olmaya lâayık” nitelendirmesiyle işaret ettiği hadis-i şeriflerin manzum tercümelerini tercih etmiştir. Biz de bu hassasiyete riayet ettik. Eserde nazma çekilen hadisleri, mümkün olduğunca orijinal metinleriyle birlikte verdik ve kaynaklarını tespit etmeye çalıştık.

Metin tesisi hususunda, elimizde tek bir nüsha bulunduğu için onu esas aldık. Varak numaralarını nüsha üzerindeki

sırasıyla verdik. Metinde yer almayan, tarafımızdan eklenen kısımları [] ile gösterdik.

Çalışmanın yalnızca akademik çevrelere değil, genel okuyucu kitlesine de hitap edebilmesi ve çalışmanın toplumsal katkısının artması amacıyla metni günümüz Türkçesine aktardık. Karşılaştırma kolaylığı sağlamak için orijinal metin ile çeviriyi karşılıklı sayfalarda sunduk. Akademik bir çalışma olmasının gereği olarak, metne bağlı kalmaya özen gösterdik; günümüz Türkçesine aktarımı da mümkün mertebeye orijinal metinle satır satır paralellik kuracak biçimde gerçekleştirdik. Eserde mısra bütünlüğünün bulunması, bu yaklaşımı uygulamamıza önemli ölçüde imkân sağlamıştır.

Çalışmamızın inceleme bölümünde, biyografik kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Kemâl adlı müellif ve eserin telif tarihi hakkında, metin içi ipuçlarından hareketle çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda eserin, XVII. yüzyılın ortalarında Erzurum'da, ilimle meşgul olan ve şiirle uğraşan bir müellif tarafından kaleme alındığı kanaatine varılmıştır.

Eserin sonunda seçme bir sözlük oluşturulmuştur. Bu sözlükte, metnin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak edebî, dinî, tarihî ve mitolojik kavramlara yer verilmiştir. İlgili kavramlar açıklanırken yalnızca sözlük anlamlarıyla yetinilmemiş; şiirdeki kullanımları ve gelenek içerisindeki bağlamları da belirtilmiştir. Ayrıca kavramların geçtiği beyit numaraları da gösterilerek okuyucuya metinle doğrudan irtibat kurma imkânı sunulmuştur.

Her ne kadar titiz bir çalışma ortaya koyma gayretinde olsak da tespitlerimizde ya da çevirilerimizde hata ve eksikliklerin bulunması ihtimal dâhilindedir. Karşılaşılan böyle durumların mazur görülerek tarafımıza bildirilmesini istihameriz.

Son olarak, burada bazı isimleri anmak isterim. Öncelikle beni bu eserden haberdar eden değerli hocam Prof. Dr. Ömer Zülfe'ye şükranlarımı sunarım. Eseri okuyarak katkılarda bulunan değerli dostum Doç. Dr. Uğur Öztürke ve yazım kontrolü yapan değerli öğrencim Serap Yağmur Şahin'e çok teşekkür ederim.

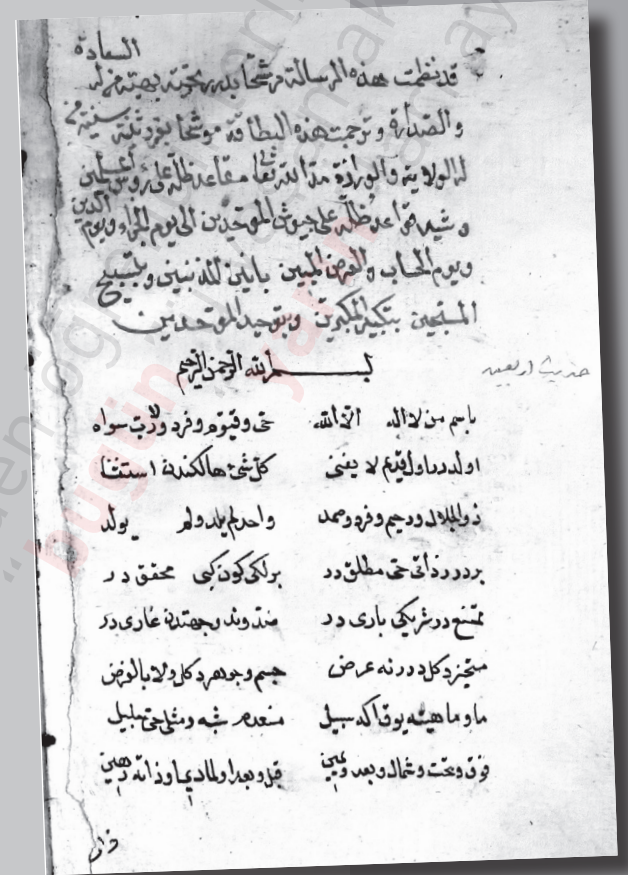
Çalışmalarım süresince beni anlayışla karşılayan ve her daim manevî desteğini hissettiren kıymetli eşim Merve Hanım'a ve sevgili evlatlarım Elif Gönül ile Ömer Barkın'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Dr. Metin Samancı

Bilecik, 2026

‘İTİK-NÂME

Metin-Dil İçi Çeviri

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

‘İTİK-NÂME

قد نظمت هذه الرسالة مرشحا بدرر تحية بهية من له السعادة والصدارة، وترجمت هذه البطاقة موشحا بقرر الثنية بنية من له الولاية والوزارة. مد الله تعالى مقاعد ظلّه على رؤس العالمين، وشيد قواعد ظلّه على جيوش الموحدين إلى يوم الجزاء ويوم الدين ويوم الحساب وعرض المبين بانين المذنبين وتسبيح المسبحين وتكبير المكبرين وتوحيد الموحدين.

Bu risale; saadet ve sadaret sahibine sunulan gösterişli bir selamlamanın incileriyle süslenip nazmedilmiştir.

Yine bu belge; velâyet ve vezâret makamının sahibine yönelik övgü ifadeleriyle süslenmiş bir biçimde ve samimi bir niyetle tercüme edilmiştir.

Allah, onun makamının gölgesini âlemin başları üzerine uzatsın ve onun tevhit orduları üzerindeki himayesinin temellerini - hesap gününe, din gününe, karşılık gününe ve apaçık arz gününe kadar - günahkârların inleyişi, tesbih edenlerin tesbihatı, tekbir getirenlerin tekbirleri ve tevhit ehlinin tevhitleri ile sağlamlaştırsın.

[Tevhîd]

ḥafif-i müseddes-i maḥbûn-ı maḥzûf / maḥṭû

++ __ / + _ + _ / ++ _

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün / fa'lün

- 1 bi'smi men lâ ilâhe illâ'llâh
ḥayy u ḥayyüm u ferdu lâ rabbe sivâh⁵

ol-durur ol ḳadîm-i lâ yüfnâ
*küllî şey' hâlikünden*⁶ istiṣnâ

zül-celâl ü raḥîm ü ferd ü şamed
vâhid ü *lem yelid* ü *lem yüled*⁷

bir-durur zâtı ḥayy-ı muṭlaḳdur
birliği gün gibi muḥaḳḳakdur

- 5 mümteni'dür şeriki bâridür
ḥadd ü vend ü cihetden âridür

müteḥayyiz degül-durur ne 'arâz
cism ü cevher degül velâ bi'l-farz

mâ vü mâ-hiye yok aḳa sebîl
mün'adim şibh ü mişli ḥayy-ı celîl

5 “Diridir, kâinatın devamını sağlar, tektir, ondan başka efendi yoktur.” *Lâ* hecesi satırın üstüne sonradan eklenmiştir. Bu hece yazılmadan önce beytin anlamı bozuk, vezni düzgünken bu şekilde anlam düzelmiş, vezin bozulmuştur.

6 *كُلِّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ*: “Onun zatından başka her şey yok olacaktır.” (*Kasas Sûresi*, 88) Vezin gereği ayet, şey’ kelimesindeki tenvin okunmayacak şekilde iktibas edilmiş.

7 *لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ*: “Doğmamış ve doğurulmamıştır.” (*İhlas Sûresi*, 3).

Allah'ı Birleme

- 1 Kendisinden başka ilah olmayan, diri ve kâinatı ayakta tutan Allah'ın adıyla; O tektir, başka efendi yoktur.

“Her şey yok olacaktır.” hakikatinin tek istisnasıdır; sonu gelmeyecek olan en eski odur.

Celâl sahibidir, merhametlidir, tektir ve ihtiyaçsızdır. Birdir, doğmamış ve doğurulmamıştır.

Şahsı birdir; mutlak diridir. Onun tek olduğu gün gibi ortadadır.

- 5 Birinin ona ortak çıkması mümkün değildir; o yaratıcıdır. Sınırdan, hacimden, yönden münezzehtir.

Boşlukta yer kaplayan bir varlık veya araz değildir. Mesela cisim veya cevher de değildir.

Onun hakkında “ne, nasıl?” soruları sorulamaz. Benzeri ve dengi yoktur; yüce olan diri odur.

fevķ u taħt u Őimāl ü ba'd ü yemīn
ķabl ü ba'd olmadı o zāta rehīn

zāt-1 pāki berī cevāriħden
dil ağız çeŐm u gūŐ u cāriħden

131^a

10 bilür ol cümle-i ħafıyyātı
görür ol zīr ü bemde zerrātı

iŐidür sözleri ħafı vü celī
yoķdur ālāta ihtıyacı velī

ħalķ eden ħalķa ola mı muħtāc
kim ħavādiŐ-durur bu cümle a'vāc

neŐe-i vāħide bu kevn ü mekān
oldur ancak mükevvinü'l-ekvān

Őānı 'ālī mekān u me'vādan
müte'ālī neŐīb ü bālādan

15 mālīk ü pādiŐāħ-1 rüz-1 cezā
ġāfirü'z-zenbi⁸ vāhibü'l-ālā

bu milk-i dergeh-i cümle-i meleküt
ķabz-i ħükminde ķabza-i ceberüt

bir eħaddur ki cümle-i āħād
ħük-m-i fermānına olur münķād

mihr ü māha 'alem çeken begler
Őarķ u ġarbuñ mülük ü serverler

zīr-i ħükminde zerre yoķ Őānı
mūca yoķdur vüfūr-i fermānı

Alt, üst; saĒ, sol, önce ve sonra kavramları
onun zatını bağlamaz.

Noksansız Őahsının organlara ihtıyacı yoktur.
Dil, ağız, göz, kulak (gibi) organları yoktur.

10 Bütün gizlileri o bilir;
alemin altındaki üstündeki bütün zerreleri o görür.

Alçak ve yüksek bütün sözleri iŐitir.
Ancak bunun için bir araca ihtıyacı yoktur.

Yaratan yarattıklarına muħtaç olur mu hiç?
Zira bütün bu kusurlular sonradan yaratılmıştır.

Bu evren tek bir noktadan ortaya çıkmıştır.
Kainatı var eden ancak odur.

Mekana ihtıyaç duymak bir yere sığınmak onun Őanına
yakıŐmaz. AŐaĒı ve yukarı kavramlarından uzaktır.

15 Ahiret gününün sultanı ve sahibidir.
Günahları bağıŐlayan ve nimetler bahŐeden odur.

Bu meleküt aleminin dergahının mülkü ve ceberüt aleminin
yönetimi onun elindedir.

Öyle birdir ki bütün birler
onun buyruĒuna boyun eĒmektedirler.

Sancakları aya güneŐe deĒen beyler,
doĒunun ve batının hükümdarı önderler,

Onun hükümün altında zerre kadar kıymeti yoktur.
Onların bolca fermanları karınca kararıncaadır.

8 غَافِرِ الذَّنْبِ: "Günahı bağıŐlayandır." (Kur'ân-ı Kerim: Mü'min Sûresi: 3).

kanķı dürden beyân edem dürci
kanķı mi'yârdan açam genci

yoķ bizâ'um ki alam u şatam
'anberi misk u miski 'uda kıatam

160 olsa da ihtiyâc yoķdur bil
çârsü-yı felekde çoķdur bil

var mı bir dür ki ola nâ-süfte
ya'nî var mı kelâm-ı nâ-güfte

lîk şol bî-nazîrelerden
bî-mişl kıymeti güherlerden

ya'nî faħr-i rûsul hadîşinden
mesned-i cüz' ü küll hadîşinden

çil hadîş-i şerîf-i dîn-efzâ
bu şahâyifde ola çehre-küşâ

165 zeyn ede defterüm hadîş-i münîr
ola bu revnaķ-ıla 'âlem-gîr

ola rûz-ı cezâ maħall-i necât
kâyd-i cennet mûcib-i derecât

sedd ola anuñla bâb-ı ceħîm
târümâr ola târ-ı nâr u ħamîm

kim demişdür o server-i 'âlem
rehber-i zümre-i benî âdem

çil hadîşüm yazup kılan ezber
fuķahâ ile ħaşr ola olar

136^a

170 raĝbet eden hadîş-i pâke hemân
nâra laħmin ħarâm eder raħmân

Hangi mücevher kutusundan inci çıkarsam?
Hangi ayardan bir hazine açsam?

Sermayem yok ki alayım satayım;
Amberi miske, miski uda katayım.

160 Bunlar bende olsa bile bil ki kimsenin ihtiyacı yoktur.
Bil ki felek çarşısında bunlar çoktur.

Delinmemiş bir inci var mı?
Yani söylenmemiş bir söz var mı?

Ancak şöyle benzersiz sözlerden,
paha biçilmez mücevherlerden;

Yani peygamberlerin övünç kaynağı,
parça ve bütünü dayanağı olan şahsın sözlerinden,

İnsanın imanını artıran kırk hadis-i şerif
bu sayfalarda çehrelerini gösterse,

165 Defterimi bu aydınlatıcı hadisler süslese,
bu parlaklık ile âleme şöhret salsa,

Ahîret günü kurtuluş sebebim olsa,
derecelelerimi artırıp Cennet'e bağlasa,

Onunla Cehennem kapısı kapansa,
ateş ve sıcaklığın ipleri dağılıp gitse,

Zira, o alemin efendisi, insanoğlunun rehberi
şöyle buyurmuştur:

“Kırk hadisimi yazıp ezberleyenler
ahirette âlimler ile birlikte diriltilecektir.”

170 “Bu tertemiz sözlere hemen raĝbet edenin
etini Rahman Cehennem'e haram eder.”

Kaynaklar

- ‘ACLÛNÎ, İsmâ‘il b. Muhammed, (1409/1989), *Keşfu’l-hafâ ve Muzilu’l-İlbâs ‘ammâ İštehera mine’l-Ehâdîsi ‘alâ Elsineti’n-Nâs*, Beyrut: Mü’essesetü’r-Risâle.
- AKOT, Bülent (2013), “Mevlâna İdris-i Bitlisî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Hadîs-i Çihil, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, XXIV/2, ss. 71-84.
- AKSOY, Hasan, (2014), “Fevrînin Manzum Kırk Hadis Tercümesi” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/15, ss. 121-130.
- AKSU, Cemal, (2004), “Hanif’in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi”, *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, XVII, ss. 17-34.
- AKTEPE, M. Münir (1991), “Amcazâde Hüseyin Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. III, ss. 8-9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ‘ASKERÎ, Ebû Ahmed b. ‘Abdullâh (1402-1982), *Tashîfâtü’l-muhaddisîn*, (nşr: Mahmûd Ahmed MÎRE), III Cilt, Doğu Kudüs: Matbe‘atü’l-‘Arabîyyetü’l-hadîseh.
- AVCI, İsmail, (2016), “16. Asır Şairlerinden Lutffînin Manzum Kırk Hadisi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, XVI, ss. 1-32.
- BARDAKÇI, Ramazan (2022), “HADÎS-İ ERBA‘İN (KEMÂL)”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hadis-i-erba-in-kemal>. [Erişim Tarihi: 26 Şubat 2025].
- BAYAK, Cemal (2015), “Sehmî ve Manzum Hadîs-i Erba‘în Tercümesi”, *Turkish Studies*, X/8, ss. 597-622.

- BELENKUYU, Bekir (2015), “Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî Peygamberimiz (SAV)’in İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri” *Turkish Studies*, ss. 167-196.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997), *Nâbî Divânı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- CİHAN, Sadık (1997), “Şeyhî ve Hadis-i Erba’în Tercümesi” *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX, ss. 5-27.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsireddîn, (1408/1988) *Silsiletü ehâdisi’z-za’ife ve’l mevzûa: ve eserüha’s-seyyi fi’l-ummet*, Riyad: Mektebetü’l- Ma’ârif.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2012), “Hilâlî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi” *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, VII, ss. 1133-1157.
- GÖKDEMİR, Atilla (2016), “Lutfî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24/2, ss. 83-95.
- GÜMÜŞ, Mustafa Yunus – İdris SÖYLEMEZ (2019), “16. Yüzyıl Şairlerinden Vahdetî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi” *Kalemname*, IV/8, ss. 332-358,
- HAFİD, K. M. (ts.) *Sefînetü’l-Vüzerâ*, İstanbul: Şirketi Mürettebiye Basımevi.
- HANBEL, Ahmed bin, (1416/1995), *Müsned*, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle.
- HEYSEMÎ, Ebu’l-Hasan Nûru’d-dîn, (2015), *Mecma’ûz-zevâ’id ve Menba’ül-fevâ’id*, (Çevirenler: Hasan YILDIZ, Hüseyin YILDIZ, Zekeriya YILDIZ), XX cilt, İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- <http://acikkuran.com/2/54>. [Erişim Tarihi: 05.11.17]
- İBNÜ’L-CEVZİ, Ebü’l-Ferec Cemâlü’d-dîn (1403/1983), *el-Mevzûât*, III cilt, Beyrut.
- İBNİ EBİ’D-DÜNYÂ (1420/1999), *Zühd*, Beyrut: Dâru İbni Kesîr.
- İLGÜREL, Müctebâ (1999), “Hüseyin Paşa, Deli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XIX, s. 4-6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KAPLAN, Yunus (2021), “Muhlisî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, V/1, ss. 171-194.
- KARAHAN, Abdulkadir (1958), *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul: Horoz Basımevi.
- KARAHAN, Abdulkadir (2002), “Kırk Hadis (Türk Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, ss. 471-473, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- KOÇ, Mehmet (2025), “İbrahim Hanîf Efendi ve Kırk Hadis Risaleleri”, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KOL, Tülay (2019), “Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh Tosyevî’nin Arafâtü’l-Ârifin Adlı Kırk Hadis Tercümesi: inceleme-metin” (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KÖKSAL, M. Fatih (2007), “Yenişehirli Vâlî’nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ss. 237-251.
- KURNAZ, Cemal (1997), *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÜÇÜK, Cevdet (1995), “Erzurum”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, ss. 321-329 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KÜLEYNÎ (1388/1968), *el-Kâfi fi’l-ilmü’d-dîn*, Tahran: Dâru’l-Kutubu’l-İslâmiyyeh.
- ÖZDEMİR, Mehmet. (2016), Muhyî’nin Manzum Hadis-i Erba’în Tercümesi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 323-342.
- ÖZKAN, Selim Hilmi (2010), *Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)*, Samsun: Vezirköprü Belediyesi Yayınları.
- ÖZTÜRK, Furkan (2020), *Nef’î; Sihâm-ı Kazâ Eleştirel Basım*, İstanbul: DBY Yayınları.
- POYRAZ, Yakup (2014), “Manastırlı Hasan bin Ali’nin Ehâdis-i Erba’în Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XIV/2, ss. 109-135.
- TABERÂNÎ, Süleymân b. Ahmed (2010), *Mu’cemu’l-Kebîr*, (Cilt VI) Beyrut: Müessesetü’r-Reyyân.
- Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, (Cilt V), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SEVER, Ali (2018), “Malkaralı Şair Nev’î’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesinin Neşri ve Tahlili”, *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, IV/1, 219-256.
- SEVER, Ali (2023), “Abdullah Eyyûbî’nin Okçuluğa Dair Eserinin Osmanlı Kırk Hadis Edebiyatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Mütefekkir*, X/20, 393-415.
- SEVGİ, Ahmet (2001), “Azmi’nin Hadis-i Erba’în Tercümesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, I/9, ss. 107-132.
- SEVGİ, Ahmet (1999), “Molla Câmî’nin “Erba’în”i ve Türkçe Manzum Tercümeleleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, I/6, ss. 1-145.

- SERAHSÎ, Muhammed b. Ebî Sehl, (1409/1989), *el-Mebsût*, XXX Cilt, Beyrut: Dâru'l-ma'rifeh.
- SÖYLEMEZ, İdris (2018), "Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler" (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi).
- SÖYLEMEZ, İdris (2019), "İsmail Adındaki Meçhul Bir Yazarın Manzum Kırk Hadis Risalesi", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, V/2, ss. 315-366.
- SÜREYYA, Mehmet (1996), *Sicill-i Osmani*, III (4 C.), haz. AKBAYAR, Nuri - Seyit Ali KAHRAMAN, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TUMAN, Mehmet Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, I-II, haz. KURNAZ, Cemal – Mustafa TATCI, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- UĞUR, Mevlüde Enise (2025), "Edebiyatta Kırk Hadis ve Rihlet'inin Kırk Hadisleri (metin ve tahlil)" İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1995), *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YILDIRIM, Yusuf (2015), "Hâkî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XXXIX/1, ss. 123-141.
- YILDIZ, Alim (2003), "Okçuzâde Mehmet Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs" *D. E. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII, ss. 91-124.
- YILDIZ, Alim (2011), "Sirâc'ın Manzum Kırk Hadis Tercümesi" *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* XV.1, ss. 127-150.
- YILMAZ, Kübra (2020), "Kemâl'in Manzum Kırk Hadisi", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 12/3 (28), ss. 994-1015.
- YÛSÛ, Hasen b. Mes'ûd (1981), *Zehri'l-ekem fi'l-emsâl ve'l-hikem* (Cilt I). Mağrib: Dâru'l-beyzâ.
- YUVACI, Bünyamin (2014), "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ (II. Cilt s. 735-999)" (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Seçme Sözlük

Seçme Kavramlar Sözlüğü (Beyit Dizinli)

A

- Âd:** Kur'an'da bahsi geçen, Yemen civarında yaşadığına inanılan ve helak edilen kadim bir kavim.
65
- Âdem:** İnsan; Hz. Âdem.
40, 58, 59, 60, 136, 168, 257, 258, 464.
- 'adem:** Yokluk.
87, 96
- aḥsen-i taqvim:** En güzel biçim, en iyi suret | İnsanoğlu için kullanılan; "Biz insanı en güzel biçimde yarattık" (*Tin Suresi*, 4) ayetinden hareketle, insanın yaratılıştaki fiziksel ve ruhani mükemmelliği.
93
- aḥsenü's-sire:** En güzel huylu, ideal ahlaklı insan.
123

- aḥsen-semiyy:** En güzel adaş (Hz. Hüseyin'in adaşı olan sadrazam övgüsü).
201
- aḳtâr:** Bucaklar; dünyanın dört bir tarafı.
410
- 'Alî:** Hz. Alî, Alî b. Ebu Talib, ilk müslümanlardan, Hz. Muhammedin damadı, Dört Büyük halifenin dördüncüsü. İlim ve yiğitlik timsalidir.
185
- 'Ankâ:** Kaf Dağı'nda yaşadığına inanılan efsanevi kuş, simurg, zümrüdü anka. Şiirde ulaşmazlığı, kanaati, yüce himmeti temsil eder.
426
- 'araz:** Cevher üzerinde mevcut olan ve onunla birlikte var olan, tek başına var ola-

Halife'nin ikincisidir. Adalet timsali olarak anılır.
185

Ömr: Yaşam süresi, ömür. Özellikle devlet büyüklerine uzun ömür dilemek, klasik edebiyatta yerleşmiş bir dua geleniğidir.

274, 368, 414, 430

Özr: Kusur ve noksanlığın itirafı. Padişaha arz-ı hâl ederken, bir hata işlenmemiş olsa dahi, bir teslimiyet ve aciziyet göstergesi olarak özür sunulması gelenektir.
240, 482

P

pâk: Temiz, saf; kusursuz; kutlu. Övgü ve saygı ifadesi olarak üstün mertebedeki kişiler veya onlarla ilişkili varlıklar için kullanılır. Peygamber, hükümdâr, devlet büyüklerinin şahsı, soyu, himayesi vb. için yaygın olarak işlenir. Me-tinde sıkça geçen bir övgü ve saygı ifadesidir.

9, 56, 61, 62, 64, 77, 79, 119, 120, 127, 129, 138, 141, 170, 182, 183, 188, 189, 212, 247, 349, 384, 408, 409, 414, 423, 425, 425, 444, 461, 466, 467, 477, 488

Pervîn: Ülker (Süreyyâ) yıldız kümesi, yükseklik, parlaklık ve yücelik simgesidir.
235

peyk-i Hakk: Hakk'ın habercisi, ulağı | Melekler.
326

R

Rahîm: Pek merhametli; ahirette müminlere merhamet eden, Allah'ın doksan dokuz isminden biri.
3

Rahş: Rüstem'in efsanevi atının adı | Çok hızlı ve güçlü at.
207

resûl: Peygamber.
56, 72, 283, 385

rızk: Allah tarafından her canlıya takdir edilen günlük nimet.
328, 329

rızvân: Cennet'in bekçisi olan melek; Cennet anlamında kullanılmıştır.
70

rikâb: Üzengi, padişahın kudretini övmek için onun katı, huzuru anlamında kullanılır.
190

risâle: Genelde ilmî konularda yazılan kitapçık, eser. *Itik-nâme* de bir risaledir.
457

risâlet: Peygamberlik. (Bk. şadr-ı risâlet)
riyâset: Yöneticilik.
427

rûh: İslam'a göre Allah tarafından insan bedenine üflenen ve ölümle insan bedeninden uzaklaşan öz.
56

rûhânî: Manevî, uhrevî.
45

rûz-ı cezâ: Ceza günü, mahşer günü, kıyamet.
166

rüstâyî: Köylü, taşralı | İlim ve sanattan anlamayan.
346

Rüstem: İran efsanelerinin en büyük, güçlü ve yiğit kahramanı.
155

S

şadr: Gövde; vezir.
121, 130, 225, 227

şadr-ı risâlet: Peygamberliğin başı | Hz. Muhammed.
292

şâhib-i fe'-aşâ: (Bk. Fir'avn)
şâhib-kırân: 'İki uğurlu gezegenin (Venüs ve Jüpiter) bir burçta bulunması' anlamına gelen kıran-ı sa'deyn zamanında dünyaya gelmiş, kutlu

talihli hükümdar. Büyük başarılar elde eden hükümdarlar için kullanılan unvan.
144

şâhibu's-seyfi ve'l-kalem: Kılıç ve kalem sahibi. Hem savaşta hem ilimde üstün kişi.
195

şafha-i devrân tayy olun-: Zaman sayfasının dürülmesi | Kıyamet.
468

şafha-yı vücûd: Varlık sayfası | Kainat.
209

şâhil-i emn ü emân: Güven ve huzur sahili; sığınılacak emin yer | Devrin sadrazamı.
186

şalât: Namaz, dua.
56

şaltanat: Sultanlık.
403

Sâm: İran efsanelerinde Nerimânın babası, Rüstem'in büyük dedesi olan kahraman. Yiğitlik simgesi olarak geçer.
155

Şamed: Hiçbir şeye ihtiyaç duymayan, Allah'ın doksan dokuz isminden biri.
3, 20

Sâmiri: Hz. Mûsâ Tur Dağı'na çıktığında altın bir buzağı

ITIK-NÂME

MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Osmanlı edebiyatının geniş külliyyatı içinde, merkezî tezkirelerin ve biyografik kaynakların dışında kalmış; buna rağmen taşranın inanç dünyasını, beklentilerini ve kaygılarını yalın bir samimiyetle yansıtan metinler bulunmaktadır. Kemâl adlı bir müellifin XVII. yüzyılda Erzurum'da kaleme aldığı *Itik-nâme* bu çerçevede keşfedilmeyi bekleyen dikkat çekici bir manzum kırk hadis tercümesidir.

Bu çalışma, yalnızca eserde yer alan sınırlı verilerden ve metin içi ipuçlarından hareketle, iyi kötü bir şair, belli belirsiz bir ilim adamı ve belirgin bir himaye arayıcısı olan Kemâl'in ve eserinin izini sürmektedir. Müellif; hadis, kelâm, tarih ve klasik edebî mazmunlara dayanan birikimini, dönemin sadrazamına sunduğu kasidelerde sergileyerek himaye talebini dile getirir. Bir yandan ahiret kurtuluşunu hedeflerken, diğer yandan dünyevî sıkıntılardan ve unutulup gitme endişesinden kurtulma arzusunu, eserin adında somutlaşan bir "azatlık belgesi" metaforuyla ifade eder.

Edebî kudretinden ziyade temsil ettiği kültürel bağlamla öne çıkan *Itik-nâme* akademik titizlikle günümüz Türkçesine aktarılmış; kavram dünyasını aydınlatmak üzere seçme bir sözlükle desteklenmiştir. Osmanlı ilim ve edebiyat dünyasında merkezin dışında kalan üretimleri anlamak isteyen araştırmacılar kadar, Osmanlı taşrasının mütevazı ama derinlikli kültür iklimine yakından bakmak isteyen meraklı okuyucular için de anlamlı bir davettir.

"dün"den öğrendiklerinle
"bugün"ü yaşamak
"yarın"ları aydınlatır.

ISBN 978-625-8686-14-2

9 786258 686142